

Posudek oponenta
na disertační práci Mgr. Tomáše Dumbrovského
„Soudcovská tvorba práva. Srovnání Evropského soudního dvora
s Nejvyšším soudem USA“

Datum odevzdání: leden 2012
Rozsah: IX + 277 s. (z toho 227 s. vlastního textu)
Školitel: Prof. JUDr. Luboš Tichý, CSc.

I. Téma a cíl práce

Předmětem zkoumání je vytváření společného evropského ústavního prostoru ve smyslu sociální skutečnosti a ve smyslu jejího doktrinárního reflexu. Zatímco první dimenze tématu vyžaduje vyrovnat se s takovými jevy jako je transformace vnitrostátních ústavních systémů v důsledku jejich judicializace, normativní funkce (obecná akceptovatelnost) ústavně-soudní praxe, její legitimita a vzájemné vazby ve víceúrovňovém uspořádání moci, druhá dimenze se obrací do vlastních řad: chce naznačit cestu nápravy ze selhání politologie a právní vědy tváří v tvář existující pluralitě ústavních ohnisek v rámci ojedinělého uspořádání svazku Unie s jejími členskými státy a přispět tím k hledání udržitelných řešení konfliktů, které mezi nimi vznikají.

Tomuto tématickému celku na rozhraní práva evropského a vnitrostátního resp. mezinárodního je ve světě v poslední době věnována nebývalá pozornost, jež byla vyvolána konvergenčním vývojem těchto systémů směrem ke 'konstitucionalizaci'. Tak široce založený výzkum však u nás dosud nebyl, zvláště pokud si klade za cíl zakomponovat do tohoto vývoje i vliv 'východního' rozšíření Evropské unie resp. jeho význam pro ústavní doktrínu práva Unie v České republice. Proto je pochopitelné, že práce klade více otázek, než skýtá hotových odpovědí.

II. Metody zpracování

Práce nejprve – coby výchozí tezi - modeluje vytváření evropského ústavního prostoru podle jeho jednotlivých rovin: emancipace ústavního soudnictví (národního a evropského) vůči tradičnímu pojetí dělby moci v procesu tvorby společné ústavy (horizontální rovina)

a nahrazování hierarchického vzorce mocenských vztahů vzorcem heterarchickým, pluralitně-konfliktním (vertikální rovina). Toto východisko je v druhé části práce testováno tezí o proměně evropského ústavního prostoru v důsledku 'východního' rozšíření Unie s jeho právně-kulturním dopadem na povahu soudní spolupráce, v závěru pak se zvláštním zřetelem k postavení českého Ústavního soudu v tomto diskurzu.

Po identifikaci rozdílů mezi doktrinárními přístupy k jednotlivým, shora uvedeným procesům a jevům (proměny suverenity, podstata federalismu, právní pozitivismus, ad.), které brzdí komunikaci a vyvolávají mezery v porozumění, jsou historickou analýzou zkoumány jejich příčiny a prováděno srovnání se zkušeností vývoje jiného ústavního systému (zejména USA). Na tomto základě jsou s využitím empirické metody zjišťovány paralelní a naopak jedinečné charakteristiky evropského ústavního modelu a předkládány alternativy řešení.

Kvalitativní hodnocení se vztahuje k předem stanoveným a objektivizovaným kritériím. V práci se uplatňuje interdisciplinární přístup k pochopení významu judikatury Soudního dvora EU a role soudů členských států při vytváření společného ústavního prostoru.

Autor provedl (anonymizovanou) anketu, jejímiž respondenty byli mj. referendáři soudců či generální advokát Soudního dvora EU a další právní experti.

Terminologické vymezení v práci používaných pojmů je uvedeno.

III. Hodnocení práce

1. Struktura práce

Úvod obsahuje vysvětlení problému, zdůvodnění volby tématu a vytyčení cíle práce.

Část I práce, věnovaná zásadnímu příspěvku soudní praxe k uspořádání vztahů mezi jednotlivými součástmi evropského ústavního systému, vychází z integrační funkce Soudního dvora, kterou představuje na pozadí eroze montesquieánského modelu dělby moci ve společenství ne-národního typu a sdílení odpovědnosti soudů spolu se zákonodárci za vývoj ústavních systémů obecně (kapitola 1.). Zabývá se teoriemi

normativity ústavní praxe (kapitola 2.) a porovnává kolektivní (americký) a individualistický (evropský) model suverenity v procesu integrace a možnosti překonání nevýhod posléze uvedeného dialogem (loajální interpretací) soudů v rámci kooperativního federalismu (kapitola 3.).

Část II se zabývá vnitřními změnami Soudního dvora po 'východním' rozšíření Evropské unie (kapitola 5.), legitimizací Unie prostřednictvím rozhodování ústavních soudů členských států (kapitola 6.), posilováním tendence k substituci mezisoudního dialogu uplatňováním ústavních výhrad (strategií 'vyjednávání') po 'východním rozšíření (kapitola 7.) a formováním evropské doktríny v judikatuře Ústavního soudu ČR, provázeném dezinterpretacemi významu přenesení pravomocí na Unii (kapitola 8.).

Závěr práce kriticky vyhodnocuje modely angažovanosti soudů v řešení ústavní situace Unie a jejích členských států (liberálně-mezivládní, neofunkcionalistický, pluralistický) a předkládá návrh řešení.

Práce zahrnuje obsáhlý seznam použité literatury, soudních rozhodnutí a právních předpisů, seznamy zkratk, tabulek a grafů jakož i respondentů provedené ankety. Připojeny jsou také abstrakty v českém a anglickém jazyce.

2. Vyčerpání zvoleného tématu

Název práce prvoplánově navozuje očekávání, podle něhož bude nemalá část zkoumání věnována určení nepřekročitelné hranice mezi běžnou legislativní a soudně-aplikační činností, mezi 'pouhým' komplementárním dotvářením obsahu právních norem a jejich samostatnou tvorbou, mezi soudním aktivismem a zdrženlivostí, resp. dělbě normotvorné pravomoci mezi Uníí a jejími členskými státy, apod. Namísto toho se zřejmě abstrahování od této (podústavní) roviny problému předpokládá. Větší srozumitelnosti práce by bývalo napomohlo, kdyby v názvu či alespoň v úvodu bylo toto tématické upřesnění vyjádřeno poukazem na 'ústavní rovinu' problematiky.

3. Hloubka provedené analýzy

Je pozoruhodná: práce analyzuje předkládané otázky důsledně na pozadí doktrinárních pozic, prezentovaných nesčetnými odkazy na relevantní prameny, a to nikoliv izolovaně, ale v kontextu souvislostí. Drží se stanovené linie zkoumání, i když některé partie se vzhledem k jejich délce zdají být z hlediska záměru sledovaného jejich zařazením ne plně funkční (např. výklad o 'výboru sedmi' pro výběr soudců Soudního dvora kolem s. 135).

Nelze než uvést alespoň dva příklady:

V kapitole 2., pojednávající obecně a se sociologickým nadhledem o podmínkách, za nichž lze ústavní praxi přiznat normativní význam (teorie Humea, Harta a Shapiry), zakládá autor jeden z teoretických fundamentů nauky evropského práva u nás, dosud náchylné spíše k pozitivistickému popisu daného stavu; dosavadní soustředování obecně teoretických poznatků jen do teorie práva jako zvláštního oboru, který nemůže plně postihnout specifika jednotlivých samostatných právovědných disciplín je nedostatečné.

Usvědčení Ústavního soudu ČR z nedůslednosti resp. ambivalentního přístupu, když – na jedné straně v kapitole 6. – se hlásí ke koncepci 'sdílené suverenity' (nález ve věci *Lisabonská smlouva I*), ale – na straně druhé – je mu (v dalších nálezech) zjevně bližší strategie z pozice vyjednávání (tj. rétorika či přímo praxe jednostranných ústavních výhrad vůči zásadě přednosti unijního práva) namísto dialogu, patří rovněž mezi kulminační body práce.

4. Přesvědčivost vlastních závěrů

Autor přináší řadu původních myšlenek, zpravidla vygenerovaných z konfrontace mezi argumenty 'pro' a 'proti'.

Pozoruhodný je např. závěr autora o proměně povahy řízení o porušení Smluv (používá ještě 'předlisabonského' singuláru!) z mezinárodněprávního režimu v kvazidelikt ní systém (kapitola 4.). Na přesvědčivosti této úvahy by přidalo dotažení rozboru zde rovněž avizovaného řízení o předběžné otázce popř. odpovědnosti Unie/členského státu za škodu z hlediska ústavněprávních implikací pro uchopení celkové charakteristiky tohoto svazku.

5. Klady a slabiny práce

Značná šíře záběru jednotlivých podtémat svědčí sice o vypěstovaném smyslu autora pro detail, někdy je pak ale obtížně na takový výklad navázat (např. přínosná kritika Ústavním soudem ČR nesprávně pochopené doktríny 'Ausstrahlung' ústí v doporučení používat raději 'filtru', aniž je na následujících stranách tato myšlenka přiblížena – s. 218 an.).

6. Jazyková a stylistická úroveň

Práce je – přes náročnost cíle a zvoleného přístupu k jeho dosažení – napsána srozumitelným způsobem. Vytknout lze jen občasné gramatické nedostatky textu, které však nejsou na újmu jeho porozumění.

IV. Závěr

Přestože předložená disertační práce vyznívá – poněkud oproti svému zadání – více směrem k institucionálním aspektům svébytného uspořádání Evropské unie a jejích členských států resp. evropského soudnictví (viz ad III.2), jedná se o práci mimořádně zdařilou, která splňuje nade vší pochybnost předpoklady stanovené studijními předpisy Univerzity Karlovy pro závěrečné práce doktorského studia. Proto ji doporučuji k ústní obhajobě.

V jejím rámci by měl autor reagovat na tyto otázky:

1. Autor by měl objasnit, proč tam, kde mluví o mezích pravomocí Unie resp. prostředcích a nástrojích jejich soudní kontroly, nepracuje s institutem respektování 'národní (ústavní) identity členských států' ze strany Unie podle čl. 4 odst. 2 SEU.
2. Za vysvětlení stojí, proč autor při pojednání o teoriích ústavního pluralismu a zkoumání možností jejich přiřazení k Evropské unii v podobě ústavního federalismu

(kolem s. 98 resp. 174) blíže nezkoumá koncepce EU jako víceúrovňového ústavního svazku (I. Pernice), který zdůrazňuje evropsko-ústavní postavení unijních občanů, nebo jako ústavního svazku států a občanů (Ch. Callies, M. Nettesheim) resp. jako uspořádání evropského soudního systému jako ústavně-soudního svazku (F. Mayer).

3. Jak autor hodnotí význam rozsudku SD ve věci C-399/09 *Landtová* (pohříchu jej ale neuvádí) pro dotváření evropské doktríny Ústavního soudu ČR (kapitola 8.), který vzápětí (avšak až po odevzdání disertace) byl tímto soudem bezprecedentně odmítnut (Pl. ÚS 5/12)?
4. V rámci rozboru vnitrostátních mechanismů pro výběr kandidátů na soudce Soudního dvora (kolem s. 125) se postrádá úprava některých aspektů této otázky v 'lisabonské' novele jednacího řádu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (zák. č. 162/2009 Sb.).

V Praze 15. května 2012

JUDr. Ing. Jiří Zemánek, CSc.

Jean Monnet Professor of European Law